

СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ ЖЕСТОВИХ ОДИНИЦЬ НАЦІОНАЛЬНИХ ЖЕСТОВИХ МОВ

Замша А. В.

кандидат психологічних наук,

викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

*Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
м. Суми, Україна*

Лінгвістичні дослідження національних жестових мов, започатковано працями В. Стоку 60-х рр. ХХ ст. Відтоді однією з невирішених досі проблем залишається питання структурної організації жестових одиниць.

В. Стоку, досліджуючи жест як самостійну структурну одиницю жестової мови, запропонував виокремлювати частини жесту, які він називав *кіремами*. Слово «кірема» утворено шляхом додавання до давньогрецького слова «χεῖρ», що позначає «рука», закінчення *-ема* як аналогії до слова «фонема», яке було запропоновано М. Крушевським і І. Бодуеном де Куртене для позначення найменшої звукової одиниці мови, що слугує для творення й розрізнення слів та їхніх форм [2, с. 10]. Пропозиція В. Стоку ввести в науковий обгїг термін кірема насамперед була пов'язана з тим, що слово «фонема» утворено від давньогрецького слова «φωνή», що позначає «звук», «тон», «голос», «мовлення», «фраза». В той же час «звук» за своєю сутністю не є частиною жестової мови, відповідно й поняття «фонема», на думку В. Стоку, не може бути застосовано до найменших структурних одиниць жестової мови [7, с. 10]. Втім пізніше дослідники жестових мов звернули увагу не те, що поняття «фонема» з давньогрецької може перекладатися і як «мовлення», «дискурс», відтак почали використовувати це поняття для позначення найменших структурних одиниць жестової мови, адже використання слова «кірема» звужує розуміння структурних одиниць жестової мови лише до однієї групи знаків, що пов'язані суто з рухами рук жестомовця, в той час як в жестових мовах також значимим структурним елементом є і неручні знаки (погляд, міміка, рухи голови та корпусу тіла) [4]. Крім цього використання загальної для мовознавства термінології для опису жестової мови формує уявлення про неї як про знакову систему, яка є достатньо розвинутою та містить феномени аналогічні явищам, притаманним словесним мовам.

Окрім поняття «фонема» у жестовому мовознавстві також використовують такі позначення структурних елементів жесту як «параметри» (Д. Брентарі, К. Валлі, К. Лукас, К. Дж. Малруні та ін.), «фонологічні сегменти» або «жестові прайми» (С. К. Лідделл, Р. Е. Джонсон та ін.).

Водночас, враховуючи існування в жестовій мові двох різновидів елементів – ті, що творяться руками та ті, що не пов'язані з руками, мовознавці також використовують такі найменування структурних елементів жестових одиниць як: жестові знаки та виражальні рухи (Р. Краєвський та ін.); мануальні й немануальні артикулятори (А. Германн, М. Штайнбах та ін.); мануальні й немануальні сигнали (Й. К. Шнепп та ін.); мануальні й немануальні маркери (А. Кочаб, А. Сенгас, Дж. Пайерс та ін.). Слова «мануальні» та «немануальні» походить з латини від слова “manus”, що позначає «рука», відповідно «мануальний» буквально означає «ручний», а «немануальний» – «неручний».

Відсутність універсальних назв структурних елементів зумовлена тим, що жестове мовознавство досі є однією з наймолодших галузей наукового знання й відповідно описові терміни лише формуються й виструнчуються в систему.

Тяглість лінгвістичних досліджень жестових одиниць спричинила поступове виокремлення все більшої кількості й різновидів структурних елементів жесту. Так, на початковому етапі вивчення проблеми В. Стоку було класифіковано три різновиди кірем – табула (локація руки), десігнатор (конфігурація руки), сігнатор (рух руки), – тобто вчений виокремлював лише однотипні структурні елементи жесту – ручні елементи [10].

Цікаво, що в 60-х рр. ХХ ст. в Україні паралельно з дослідженнями В. Стоку, однак ізольовано від них, вивченням жестової мови займався Р. Краєвський, який в структурі жесту, виокремлював два різновиди елементів – «жестовий знак», тобто ручний елемент, та «виражальні рухи», тобто неручні елементи – обличчя та жестикуляцію [1]. Неручний елемент жестів за кордоном були виокремлені дещо пізніше в роботах С. К. Лідделл та Р. Е. Джонсон, які ввели в обіг поняття «немануальні сигнали» [8].

Відтак жест за структурою може містити елементи двох різновидів – ручні (мануальні) та неручні (немануальні).

Серед мануальних елементів на початковому етапі досліджень виокремлювалися конфігурація, локація та рух руки, пізніше було введено ще один елемент – орієнтація долоні (К. Валлі, К. Лукас, К. Дж. Малруні) [10].

Немануальні елементи тривалий час сприймалися як додатковий компонент жесту, в якому основним вважалися саме мануальні

елементи. Позаяк немануальні елементи сприймалися суто як позначення емоційно-стилістичного забарвлення мовлення мовця. І лише з часом немануальні елементи було досліджено більш детально. Зокрема їх класифіковано на такі елементи як: погляд, міміку, рухи голови та рухи корпусу тіла (О. А. Красборн та ін.) [4].

Д. Brentari вказує на важливу особливість, що притаманна структурним елементам жестової мови – кожен з восьми груп структурних елементів жесту (конфігурація, локація, рух руки, орієнтація долоні, погляд, міміка, рух голови, рух корпусу тіла) може виконувати функцію кореня жесту, тобто передавати його основне лексичне значення. Відповідно зміна в жесті будь-якого з його структурних елементів може кардинально змінити значення жесту.

В цілому теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми, дає підстави дійти висновку, що досі в жестовому мовознавстві відсутня усталена термінологія для позначення структурних елементів мовних одиниць жестових мов, однак, прийнято виокремлювати два різновиди жестових елементів – ручні (мануальні) та неручні (немануальні), кожен з цих видів утворений чотирма різнотипними жестовими елементами: мануальний різновид елементів – конфігурація, локація, рух руки, орієнтація долоні; немануальний різновид елементів – погляд, міміка, рух голови, рух корпусу тіла. Загалом структурні елементи жесту можна означувати як параметри, сигнали, маркери, прайми чи артикулятори, які в цьому контексті мають синонімічне значення.

Література:

1. Краєвський Р. Г. Мова жестів глухих. Київ : Радянська школа, 1964. 219 с.
2. Словник української мови: в 11 томах. 1979. Том 10. С. 614.
3. Brentari D. Sign Language Phonology. In the Goldsmith J., Riggie J., Yu A.C.L. The Handbook of Phonological Theory. 2nd ed. Hong Kong : Blackwell Publishing Ltd, 2011. P. 691–721.
4. Crasborn O. A. Nonmanual Structures in Sign Language. In: K.Brown (Ed.) Encyclopedia of Language & Linguistics. Oxford: Elsevier, 2006. 2nd ed. Vol. 8. P. 668–672.
5. Herrmann A., Steinbach M. Nonmanuals in Sign Language. Philadelphia : Benjamins, 2013. 203 p.
6. Kocab A., Senghas A., Pyers J. From Seed to System: The Emergence of Non-Manual Markers for Wh-Questions in Nicaraguan Sign Language. Languages. 2022. Vol. 7, 137. P. 1–18.
7. Liddell H.G., Scott R. A Greek-English Lexicon. Perseus Digital Library. URL: <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0057:entry=fwnh/>

8. Liddell S.K., Johnson R.E. American Sign Language: The Phonological Base. Sign Language Studies. 1989. Vol. 64. P. 195–277.

9. Schnepf J.C. A Representation of Selected Nonmanual Signals in American Sign Language. College of Computing and Digital Media Dissertations, 2011. URL: https://via.library.depaul.edu/cdm_etd/4

10. Valli C., Lucas C., Mulrooney K.J. Linguistics of American Sign Language. 4th Ed. Washington: Gallaudet University Press, 2005. 552 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-300-5-27>

**РОМАН «ЩО ЗАПИСАНО В КНИГУ ЖИТТЯ»
МИХАЙЛА СЛАБОШПИЦЬКОГО КРІЗЬ ПРИЗМУ
СУЧАСНОЇ БІОГРАФІСТИКИ**

Комарницький Є. П.

аспірант спеціальності 035 – Філологія

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

Науковий керівник: Віннічук А. П.

кандидат філологічних наук, доцент

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

м. Вінниця, Україна

Біографія як жанр має давні традиції в художній літературі. Інформативні, дидактичні акценти доповнювалися соціально значимими, художньо-естетичними, що створювало умови для нових модифікацій. На межі ХХ–ХХІ ст. збільшилась зацікавленість до біографістики та різновекторних студій. Література, перебуваючи в тісному симбіозі з суспільним життям, зазнала особливих змін, як результат, виокремились пізнавальні та аналітичні функції.

У новітній літературі художня біографія перестає бути лише засобом белетризованої інформації про життя митця. Залежно від закладеного автором сенсу може відбуватися трансформація від детальної біографізації головного героя, до опосередковано суб'єктивного сприйняття образу письменника. Як наслідок, художньо-біографічна проза поєднала в собі риси документальності та художності, що дало змогу реалізації в жанрових формах – роману, повісті, есе, оповідання чи нарису.